

Učiteljski Tovariš

Glasiló „Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani“.

Urejujeta:

Jakob Dimnik in **Engelbert Gangl**

učitelja v Ljubljani.

Izdajatelj in odgovorni urednik: **Jakob Dimnik**, Šubičeve ulice št. 3.

Vsebina: P. Leska: V ime sprave! — Carniolus: Iz starih časov. — Ivan Krulec: Kdaj so električni tokovodi človeškemu življenju nevarni, in kako naj šola mladino opozori na to nevarnost? — Fr. Orožen: Ustavoznanstvo. — III. občni zbor „Društva za zgradbo učiteljskega konvikta v Ljubljani“. — Književnost in umetnost. — Naši dopisi. — Vestnik. — Uradni razpisi učiteljskih služeb. — Listnica uredništva. — Listnica upravnštva.

V ime sprave!

Na vsi črti boj! Srdito si gledata nasprotni vojski v obraz. Dvigajo se pesti, stoli, deske . . . bliskajo se noži, puške pokajo, že teče rdeča kri človeška. Strasti skušajo že nadvladati trezni razum, in gorje, ako se jim to posreči! —

V dva sovražna tabora so se razdelili narodi avstrijski. Kje bode zmaga? Težko je o tem soditi že zdaj. A upajmo, da zmaga pravica in resnica!

Od boja, ki se ravnokar bije in se bode nedvomno bil znabiti še brezobzirneje, strastneje, je odvisno malone tudi eksistenca našega malega naroda. V teh resnih dneh se čujejo po naši domovini resni, opravičeni klici: „Bratje, sloga! Združimo se v tesno falango, da nas ne obvlada silni nasprotnik!“

Slovenski narod ob teh važnih dogodkih — žal! — ni solidaren. Že davno ga razdvaja domači strankarski prepir, to prekletstvo Slovanov. On mu spodjeda korenine k uspešnemu razvitju, mu pije kri in sesa mozeg iz že itak oslabelega telesa njegovega. Klerikalizem, libe-

ralizem, socijalizem si smejo pač privoščiti veliki narodi, a za nas vse to ni. To je le žalostna, ponesrečena kopija in — smešna! Da, mal narod smo, a malenkosten, da se nam lahko po pravici rogajo naši nasprotniki. Nas bodo li resni dogodki — preteča nevarnost — iztreznili? Nam li prineso toli potrebne sloge in miru? — Upajmo! —

Slovensko učiteljstvo ni nikdar izzivalo boja. Poudarjalo pa je ob vsaki primerni priliki, da želi vzajemnega delovanja z drugimi stanovni na korist naroda našega. A bojevalo se je vendarle. Pa boj ta ni bil nikdar napad, pač pa obramba, odpor. Če pride torej do jedinstva, bo slovensko učiteljstvo gotovo med prvimi, ki bo radostno ponudilo roko v spravo. — V zadnjih letih smo sicer stopali bolj in bolj v javnost, a to je dobro znamenje. Kaže, da je naša stanovska organizacija dobra, zavednost naša večja, mišljenje samostojnejše, da smo napredovali. Če je bil torej kak boj, smo ga bojevali prisiljeni v obrambo svoje samostojnosti in svojih pravic, v obrambo slovenskega šolstva.

Pravijo, da je slovenska ljudska šola brezverska, a fakta nam dokazujejo baš nasprotno. Gotovo ima novi

Iz starih časov.

(Dalje.)

Gorej k „šumaštru“! To vam je bil res prava šumašterska karikatura! Velik, suh, z roženimi naočniki na šiljastem nosu; na glavi je nosil umazano domačo čepico s širokim senčnikom; jopič mu je bil kratek, škopeti obilni; a vrhu vsega tega je bil mož napol — gluhi! Njegovo vsakdanje opravilo, pa bodisi petek ali svetek, zima ali poletje, je bilo v tem, da je hodil po več ur v cerkev. Doma pa je vedno bral in prepisoval iz starega „kalamona“ ali molitvenika. Tudi meni je svetoval, naj ga posnemam v tem; toda jaz nisem imel posebnega veselja do tega. Vendar se ne smem pritoževati o njem; zakaj motil me ni nikoli in je storil, kar je le mogel, da bi mi olajšal „tožni stan“. Seveda, to ni bilo veliko; zakaj prvič treba pomisliti, da sam ni imel veliko dobrega; a drugič treba omeniti, da je njegova Urša — nosila hlače. Še zdaj se spominjam z grozo te sitne ženske. Bila je prava pravcata Ksantipa, a bila je tudi prava

pokora, prava šiba božja vsem — podučiteljem. Njenega ostrega jezika se je balo vse. Pravo pravcato veselje je bilo za njo, če je mogla trpinčiti podučitelja, ki je bil izročeni njeni milosti. V tem je bila v svoji hudobiji prava mojsterica. Nam podučiteljem je bila gorka že zaradi tega, ker se je podučiteljev „lon“ — kaj bi to bila plača? — odtrgoval plači njenega moža. Takrat je bila navada, da so učenci nosili podučitelju marsikako darilo, česar ta Ksantipa seveda ni mogla trpeti. Nekdaj sem dobil lonec smetane. Slučajno je bila ona navzočna. Preden sem še mogel zabraniti, je stegnila že svojo umazano roko v lonec ter si oblizala prste, ter se pri tem čudno namrdnila. Da sem ji nato prepustil smetano, je jasno, toda po pravici povem, da bi ji bil, ko se je tako hudobno smejala, rajši vrgel lonec ob glavo!

Moje „prosto stanovanje“ je bila majhna sobica z dvema malima oknomi, s šepavo mizo in z baš takim stolom. Postelja je vedno škripala, če sem le na nji stegnil svojega rojstva kosti. Imel sem v sobi tudi klavir, kateremu ni nič drugega nedostajalo, nego polovica tipk.

šolski zakon svoje hibe, ki se bodo morale odpraviti, a v obče je dober. Sploh pa je tisto neprestano povdarjanje brezverstva, liberalizma itd. naravnost smešno, da ne rečemo kaj hujšega. Čemu po sili in namenoma iskati povodov za razpor naroda, ki smo le žlica vode v morju, kaplja na veji?! Iščimo raje to, kar nas spaja in združuje, in našli bodemo, da smo prav za prav le navadni, pošteni Slovenci! Naše geslo, naš prapor bodi narod.

Slovenci pač nismo ustvarjeni za klerikalizem, brezverstvo, liberalizem in socializem. To vse je le importirano blago, rastlinje, ki se ne more aklimatizovati nikdar pri nas. Zaneslo se je k nam le v gotove namene, a v korist narodovo ne.

Tudi naše šolstvo naj se izboljša, a ne znabiti v strankarskem zmislu; to bi bila zopet velika hiba. Pozdravljali pa bomo vsako preosnovno šolskih zakonov v naprednem zmislu, t. j. tako preosnovno, ki bode imela za naš narod pozitivno koristne posledice. A naša stanovska samostojnost (seveda v gotovih mejah) mora biti pri tem zavarovana. Tukaj ne odjenjamo niti za las! Ošabno preziranje, bodisi od katerekoli strani, se nas čisto nič ne prime. Zaradi tega bomo korakali vse jedno svoj pot dalje. Sploh pa naj se nas smatra enakopravnim in enakovrednim drugim izobraženim stanovom. Časi (mogoče blaženi časi), ko se je ravnalo z učiteljstvom nekako bagatelno, so minili.

Prvi pogoj k vsaki stvari pa je gotovo medsebojno spoštovanje. To pa smo v zadnjih brezobzirnih bojih docela izgubili drug do drugega. Srca nam razjeda le sovrašтво in srd, to pa ne more roditi dobrega sadu. Prepada med nami je vedno širji! Nazaj, dokler ni prepozno! —

Zahteve v zmislu nemškega pregovora „biegen oder brechen“ so v sedanjem času, ko se razvija individualiteta posameznih stanov tako krepko, neizpeljive, če ne smešne. Odjenjajmo vsak nekoliko. — Med tem, ko se mi bijemo in butamo z glavami drug ob drugega, sejejo drugi, nevarni sovražniki svoje pogubonosno seme med narod naš, seme, ki je zanj to, kar strup in smrt! In mi? Mi se pa tačas razgrevamo v malenkostnem prepiru, kdo je kriv vse naše nesreče!

Peč je tudi bila v sobi, za katero mi pa gospodinja ni dajala nobenih drv, kajpada tudi občina ne. Potrebni drv sem si moral sam iskati po gozdu, kakor sem se polagoma navadil, da sem si bil sam svoj kuhar, krojač, črevljar, celo sam sem si pral perilo! Zakaj vkljub temu, da sem si svojo „mesečno plačo“ natančno razdeljeval, mi vendar ni ostalo od mesečnih 8 goldinarjev 33 krajcarjev ničesar za gori omenjene reči. Mesečnino sem na svojo nesrečo dobival le vsake kvatre. Zato sem moral biti trden kakor Spartanec, da sem se ustavljal izkušnjava, da bi se vsaj časih najedel do sita. Premagal sem se res, a navadno je bil zadnji mesec vsakega četrletja jako grenak. Marsikakega dne nisem drugega vžil, kakor le suh kruh, in še tega nisem imel dovolj! Zavidal sem vsakega kmetiškega hlapca, saj se mu je godilo veliko bolje, nego zmerom stradajočemu podučitelju. Hrano pri svojem šefu sem bil opustil že po dveh mesecih; pa saj res ni bila več vredna kakor kake 4 goldinarje na mesec,

O mnogih zimskih večerih sem prezebal v svoji temni sobici, niti sveče si nisem mogel kupiti. Da bi si

Iz srca želimo, da se vse slovenske stranke složijo, da se vrne v naš rod toli potrebna jedinstvo, brez katere ni mogoče nobenega pozitivnega dela. Saj je ravno nam dobro znano, da i uspehe našega delovanja najbolj ovira nesloga v našem narodu. Sprave torej želimo zaradi sebe in zaradi napredka našega naroda. Pričakujemo pa tudi, da se pri tem uvažuje naše špecijelno stališče, da se i nam omogoči okleniti se sprave brez zlih slutenj za svojo bodočnost.

Dvojno znamenje na slovenskopolitiškem nebu nam priča, da se bližamo važnim, morda usodnim izpremembam za narod slovenski. Znabiti je ravno zdaj najugodnejša prilika, da se zopet pobratimo, da združeni v bratski harmoniji — vsak v svojem delokrogu — zastavimo svoje moči za „inferijorno pleme“ — narod slovenski!

In v to ime bodi nam pozdravljena ideja sprave Slovencev!

P. Leska.

Kdaj so električni tokovodi človeškemu življenju nevarni, kako naj šola šolsko mladino opozori na to nevarnost?

(Poročal pri učit. konf. ljublj. šol dne 12. mal. srpana 1897 Ivan Krulec.)

Po stalnem odboru naše konferencije sem dobil častno nalogo, govoriti ob tej priliki o vprašanju: „Kdaj so električni tokovodi človeškemu življenju nevarni, in kako naj šola šolsko mladino opozori na to nevarnost?“ Z veseljem in zanimanjem sem se lotil tega dela, ker je to vprašanje v naši prvostolnici ravnokar na dnevnem redu, ko se zida elektrarna*) in razpenja žica po izolatorjih, ko se postavljajo na mesta zastarelih plinovitih svetilk moderne žarnice in obločnice — skratka, ko se pripravlja pot žarni električni luči v prenavljajočo se Ljubljano. V svrhu razumevanja cele zadeve sem razdelil svoj referat na tri dele. V prvem delu opišem ljubljansko napravo za električno luč, potem navedem slučaje, v katerih so električni tokovodi nevarni in slednjič razložim, seveda po svojih skromnih močeh, kako naj učitelj v šoli in zunaj šole opozarja šolsko mladino na preteče neugode.

*) Je že dozidana in se je slovesno otvorila dne 1. t. m. Uredn.

bil omislil kaj knjig, o tem seveda ni bilo niti govora. Kjerkoli sem si mogel izposoditi kako knjigo, sem storil to rad, a še to se je godilo redkokdaj; zakaj na kinetih in v gorah je bilo takrat še malo knjig; da ni bilo učiteljske knjižnice nobene, o tem ni treba niti praviti.

Tako me je trla dvojna lakota: telesna in dušna; kajpada je bila prva hujša od druge, in časih me je uprav ta gnala skoro do obupa. Kakega občevanja, kakega razvedrila ni bilo v gorah. Da bi pa časih pogledal v dve uri oddaljeno mesto, za to nisem imel drobiža. Tako sem životaril v najpristnejšem pomenu te besede vso zimo. Spomladi in poleti sem vsaj lahko hodil v prosto božjo prirodo. Prehajal sem gozdove ter si tolažil lakoto z dišečimi jagodami.

Rad priznam, da bi se mi bilo bolje godilo, da sem pavliharil in glumačil po gostilnicah, kakor so to storili nekateri moji tovariši, ki so učiteljstvo obesili na klin ter šli med glumače; ali pa, če bi bil mogel — hinavščiti! Toda to je bilo zoper mojo prirodo in zategadelj sem rajši stradal, nego bi se bil udal izobraženega moža toli

Prvi del svojega referata hočem kolikor moči skržiti, ker si cenjene tovarišice in tovariši jako lahko poiščejo boljši vir v pouk te in enakih naprav.

Knjig, ki se pečajo z elektriko in njeno uporabo, je na stotine in stotine. Žal, da nimamo slovenskih, a obljubljuje nam jo za prihodnje leto naš dični literarni zavod „Matica Slovenska“, zato naj navedem nekaj nemških knjig, iz katerih se lahko poučimo o električnih napravah. A. Hartlebnova založba na Dunaju, (v Pešti in Lipsiji) izdaja posebno elektrotehniško knjižnico, katere posamični zvezki stanejo le 1-65 gld. in obravnavajo samo iznajdbe na elektr. polju. Zvezek III. je: Das elektrische Licht. Von dr. A. v. Urbanitzky. (3. izdaja) Zvezek XI. je istega pisatelja „Die elektrischen Beleuchtungsanlagen mit besonderer Berücksichtigung ihrer praktischen Ausführung.“ V elektrotehniški založbi Oskarja Leinerja v Lipsiji je izšla inženjerja Ferdinanda Neureiterja „Die Vertheilung der elektrischen Energie in Beleuchtungsanlagen“ in prof. Karla Heima „Die Einrichtung elektrischer Beleuchtungsanlagen für Gleichstrombetrieb (kakoršne bodo v Ljubljani). Ta knjiga je jako obsežna, ima 500 podob in stane 6 gld. Prav pripravni se mi zdeta tudi knjigi: T. Schwartz, Die Lehre von der Elektrizität und deren praktische Verwendung s 153 podobami in stane 6 gld. Dr. L. Graetz, Die Elektrizität und ihre Anwendungen s 443 podobami, katere šesto izdajo bi posebno priporočal v nakup za učiteljsko knjižnico.

Akoravno vam priporočam malo zbirko knjig v temeljiti pouk, vendar hočem tudi jaz poskusiti s popisom naše ljubljanske električne naprave, seveda le v toliko, kolikor je v razumevanje nadaljne razprave potrebno.

Elektriko, ki nam bode v razsvetljavo našega mesta in posebe tudi kot gonilna moč motorjem za mali obrt, bomo dobivali s pomočjo dveh dinamo-električnih strojev, katera bodeta gonila dva parna stroja vsak z 200 efektivnimi konjskimi silami. Tolike sile bode treba, da bode javno svetilo okolo 860 žarnic in okolo 40 obločnic, privatno pa približno 4000—5000 žarnic in 50—100 obločnic. Vse te žarnice in obločnice bodo z zgoraj navedenimi stroji, stoječimi v ravnokar zgrajeni elektrarni v Slom-

nedostojnemu poslovanju. Župnik bližnje vasi ni bil Bog ve kak prijatelj z našim. Da bi ga jezil, me je večkrat povabil k sebi na kozarec vina in ker se mi je kazal jako prijaznega, sem rad sprejemal taka povabila. Toda to ni trpelo dolgo. Nekoč se je izrazil v krčmi pred drugimi ljudmi in pred mano: „Če zahtevam jaz, mi mora učitelj celo snažiti črevlje!“ Od tega trenutka sem se izogibal moža. Odslej nisem bil več k vsakomer tako odkritosrčen, jel sem uvaževati važno navodilo: „Trau, schau — wem!“

Mrliški ogled mi ni nesel Bog ve koliko. Dasi sem želel, da bi bodisi vsak teden kdo umrl, vendar mi zdravi gorjanci niso hoteli narediti te usluge. Sicer pa mi večina niti ni plačala za mrliški ogled, in še dandanes so mi dolžni. Prvi mrlič je bil nekdo, ki je umrl za legarjem, moral sem si ga ogledati, a potem zopet v šolo. Večkrat so razsajale koze, a Bog ne daj, da bi se zaradi tega bila zaprla šola. Začetkom drugega leta sem si bil osmelil zaprositi za podučiteljsko službo v dolini. Taka prošnja sicer ni bila dovoljena; a mislil sem si: „Pogum velja!“

(Konec prih.)

Carniolus.

škovich ulicah, v zvezi. Ta zveza je izvedena na dva načina: v sredini mesta, kjer je večji promet, se je izvršil tokovod podzemeljsko (takozvani kabelj), v predmestjih se pa bode postavilo okolo 650 kolov z izolatorji, po katerih bo razpeta bakrena žica kakih 5 km dolžine. Vsa naprava je torej podobna brzojavnemu tokovodu, seveda le na zunaj, zakaj elektr. tok pri brzojavu je jako šibek proizvajan potom galvanskih baterij, dočim je elektr. sila za našo razsvetljavo izvajana s stroji 200 konjskih sil. Z ozirom na cenejo napravo tokovoda so v navadi tanke bakrene žice s šibkim električnim tokom. Tok pa mora biti šibek, ker jak tok žico razgreje, in to se zgodi vedno na škodo električne sile. Da pa doseza tudi šibek tok svoj prvotni namen, mu je treba silne napetosti. Ravno ta napetost pa je, ki zamore postati pri dotikanju takih žic zlasti naši šolski mladini nevarna, celo časih smrtonosna, česar pri brzojavnih tokovodih z malo napetostjo ni.

Naša mladina se mora torej varovati položaja, v katerem se ji lahko pokaže nesreča v vsi strahoti. Te položaje pa ji je treba pojasniti. Povedati je, da so tokovodi javne naprave, katerih ni poškodovati ali v obče, katerih se ni dotikati. Ogibati se je mladini plezanja po drogovich, po drevesih, ki stoje blizu tokovodov, ker hkratno dotikanje dveh žic na tokovodu, katerih napetost je pri ljubljanski napravi 300 voltov, (volt = 10⁸ C. G. S. jednot ali 0.93 elektromotorne sile Daniellovega elementa), ima zlasti za slabotnega otroka zle posledice.

Večkrat se tokovodna žica zaradi kake vnanje sile, recimo teže snega ali nevihte, odtrga. Tako odtrgano žico bi nevešč učenec kmalu uporabil v svojo zabavo, kar bi bilo nevarno zlasti tedaj, ako je z zemljo v električni zvezi. To pa je, ako je v premočenih črevljih, ali pa ako stoji bos na mokrih tleh.

Dalje postanejo nevarne tudi žice brzojavnih in telefonskih tokovodov, ako odtrgane vise čez tokovode jako napete elektrike. Večkrat so namreč pritrjene brzojavne in telefonske žice na istih koleh kakor tokovod jako napete elektrike, kar bo najbrže tudi pri nas, ker ravno sedaj se uvaja tudi telefon v naše mesto. Ako se kdo torej dotakne take odtrgane žice, se podaja v isto nevarnost, kakor če bi se prijel jako napetega prevodnika samega. Odkar se je pripetila nesreča blizu Inomosta, (16. III. 1894.), kjer je bila pritrjena brzojavna žica nad jako napetim tokovodom, od takrat je predpisano pritrjevati brzojavne in telefonske žice pod tokovode jako napete elektrike. Z ozirom na varnost bi bilo želeli, da se tokovodi z jako napeto elektriko na koleh zaznamujejo, to pa ne samo s svarilnimi napisi, ampak označeni naj bi bili z rdečimi križi ali s kakim drugim znamenjem, da jih tudi mladina, ki je nevešča branja, lahko spozna kot nji nevarne naprave.

Paziti je tudi na otroke, da ne poškodujejo ali ne zarezavajo žic pri hišnih inštalacijah, ker se v tem slučaju prikaže ogenj med koncema zarezane žice, kar bi lahko povzročilo nesrečo. Tudi žarnic ne smejo otroci med gorenjem odvijati, kar bi imelo tudi lahko zgoraj omenjene posledice. V obče naj se otroci ne puščajo k strojem, motorjem, zakaj prav lahko se zaradi radovednosti nevarno poškodujejo. Osebam pa, ki imajo opravke pri električnih tokovodih z veliko napetostjo, je svetovati gumaste rokavice ali ploče, tepihe in dr.

Učiteljeva naloga bode torej, učencem vse te nevarnosti razložiti, a izbrati si je v to primeren čas, da je